

**SUOMEN¹⁸⁵⁹
LÄHETYSSEURA**

Raportti Suomen Lähetysseuran Papua-Uuden-
Guinean työstä 1972–2024

Tomas Kolka,
Papua-Uuden-Guinean työn projektipäällikkö,
kieli- ja raamatunkäännöstyön asiantuntija
10.6.2024

Sisällysluettelo

Johdanto	2
Kontekstina Papua-Uusi-Guinea	2
Kielitilanne Papua-Uudessa-Guineassa	3
Raamatunkäännöstyön globaalitilanne	4
Lähetysseuran kieli- ja raamatunkäännöstyö Papua-Uudessa-Guineassa	4
Lähetysseuran lähetetyt työntekijät Papua-Uudessa-Guineassa	6
Lähetysseuran kieli- ja raamatunkäännöstyön tuloksia Papua-Uudessa-Guineassa	7
Lähetysseuran kieli- ja raamatunkäännöstyön päättymisen Papua-Uudessa-Guineassa vuonna 2024	8
Saatuja kokemuksia ja opittuja asioita Lähetysseuran Papua-Uuden-Guinean työstä	9

Johdanto

Suomen Lähetysseuran työ Papua-Uudessa-Guineassa alkoi vuonna 1972, jolloin *Sinikka Saari* (o.s. Turpeinen) lähetettiin maahan kieli- ja raamatunkäännöstyöhön. Tuolloin Papua-Uusi-Guinea ei vielä ollut itsenäinen valtio vaan kuului hallinnollisesti Australiaan. Seuraavana vuonna maa sai itsehallinnon, ja vuonna 1975 Papua-Uusi-Guineasta tuli itsenäinen valtio.

Kuluneiden reilun viiden vuosikymmenen aikana Lähetysseuran työ Papua-Uudessa-Guineassa on ollut monipuolista ja jättänyt jäljen monien ihmisten elämään. Työssä on keskitytty ennen kaikkea kieli- ja raamatunkäännöstyöhön, mikä johtuu maan ainutlaatuisesta kielellisestä monimuotoisuudesta. Tällä hetkellä kaikki maassa toimineet pitkäaikaiset Lähetysseuran työntekijät ovat jo siirtyneet eläkkeelle, mutta tästä huolimatta joidenkin kääntäjien osalta työ jatkuu edelleen. Kolme Lähetysseuran eläkkeellä olevaa työntekijää jatkaa raamatunkäännöshankettaan vapaaehtoisena, joko etätöyönä Suomesta tai paikan päällä Papua-Uudessa-Guineassa.

Kontekstina Papua-Uusi-Guinea

Papua-Uusi-Guinea on saarivaltio Melanesiassa, Oseaniassa. Valtio muodostuu Uuden-Guinean saaren itäosasta sekä sen lähetyksillä olevista pienemmistä saarista. Se sijaitsee Australian pohjoispuolella, lounaisella Tyynellämerellä, aivan päiväntasaajan eteläpuolella. Naapurivaltioita ovat Indonesia, sekä meren erottamina Mikronesian liittovaltio pohjoisessa ja Salomonsaaret kaakossa.

Historiallisesti Papua-Uusi-Guinea on ollut monien valtioiden hallinnassa. Eurooppalaiset tulivat saarelle 1500-luvulla ja antoivat sille nykyisen nimen. "Papua" on johdettu malaijinkielisestä sanasta, joka kuvastaa kiharia, melanesialaisia hiuksia. "Uusi-Guinea" -nimen antoivat espanjalaiset tutkimusmatkailijat, joiden mielestä saaren väestö muistutti läntisen Afrikan guinealaisia.

Papua-Uusi-Guinea on monella tavoin ainutlaatuinen maa koko maailmassa. Se on yksi maailman kulttuurisesti monimuotoisimmista maista, jossa maan 10 miljoonaa asukasta puhuu yli 800 eri kieltä. Jokaisella maan etnisellä vähemmistöllä on omat perinteensä, uskomuksensa, tapansa ja seremoniansa, jotka tekevät maasta värikkään ja monimuotoisen. Papua-Uusi-Guinea on myös biodiversiteetiltään yksi rikkaimmista alueista koko maailmassa. Sen sademetsät, ylängöt, vuoret, joet, suot, meri ja koralliriutat ovat koti lukuisille uhanalaisille kasvi- ja eläinlajeille, joita ei löydy mistään muualta maailmasta.

Itsenäistyttyään Australiasta vuonna 1975 Papua-Uusi-Guinea on kohdannut monia haasteita, ja väestön elintason nousu on antanut odottaa itseään. Tämä siitä huolimatta, että maasta on löydetty runsaasti maakaasu-, öljy- ja kultaesiintymiä. Näistä saatavat tulot päätyvät nimittäin usein ulkomaille tai muuten vain katoavat matkalla.

Papua-Uusi-Guinea onkin yhä yksi maailman köyhimmistä ja vähiten kehittyneistä maista. Hallinto ja infrastruktuuri ovat maailmanlaajuisestikin ajatellen heikolla tasolla. Maan hallinto on ollut haavoittuvainen korruptiolle ja tehottomuudelle, ja nämä yltävät läpi koko yhteiskunnan, aina politiikan huipulta kyläyhteisöihin asti. Tämä puolestaan vaikuttaa yritysten investointihalukkuuteen, maan talouskasvuun ja julkisten palveluiden tarjoamiseen. Maan väestö koostuu yli 800 eri kieli- ja kansanryhmästä, joilla kaikilla on omat intressinsä ja etunsa ajettavana. Ihmisten mielissä etusijalle tulee usein ensin oma etninen ryhmä ja

vasta sen jälkeen valtio. Maan parlamentissa on kuitenkin ainoastaan 100 paikkaa, joten vain osa eri kieliryhmistä voi olla edustettuina samanaikaisesti. Ne, jotka parlamenttiin pääsevät, pyrkivät usein ajamaan lähinnä omia ja oman kieliryhmänsä etuja. Lisäksi eri kieliryhmien ja kansojen väliset suhteet ovat monin paikoin kireät ja väkivallan uhka on suuri.

Näiden edellä mainittujen seikkojen lisäksi myös Papua-Uuden-Guinean maantieteellinen sijainti ja eristyneisyys vaikeuttavat elinolojen paranemista. Papua-Uusi-Guinea on saarivaltio, joka koostuu monista pienistä saarista. Suurin osa ihmisistä asuu pienissä, eristyneissä kylissä. Tämä tekee liikkumisesta ja kaupankäynnistä haastavaa. Maantieverkosto on rajallinen, esimerkiksi pääkaupunki Port Moresbysta ei pääse maanteitse mihinkään muuhun suureen kaupunkiin. Rautateitä ei ole laisinkaan. Eristyneisyys vaikeuttaa myös infrastruktuurin rakentamista ja taloudellista yhteistyötä naapurimaiden kanssa.

Suuren väestönkasvun myötä yhä kasvava osa väestöstä muuttaa kaupunkeihin eri puolilta maata, mikä on jo johtanut suureen nuorisotyöttömyyteen, rikollisuuden kasvamiseen ja toisinaan myös mellakoihin. Papua-Uuden-Guinean kaupunkien turvallisuustilanne onkin yksi maailman huonoimmista. Väkivalta on yleistä ja erityisesti naiset ovat jatkuvan niin seksuaalisen kuin muunkin väkivallan uhan alla tai sen kohteita. Terveystilanne on heikko, ja valtaosa maan asukkaista elää käytännössä terveydenhoidon saavuttamattomissa. Tästä syystä maassa on korkea lapsikuolleisuus, aliravitsemusta esiintyy ja monet tartuntataudit, kuten malaria ja denguekuume, ovat hyvin yleisiä.

Kielitilanne Papua-Uudessa-Guineassa

Papua-Uudessa-Guineassa puhutaan useita satoja eri kieliä. Ne ovat aitoja kieliä, eivätkä toistensa murteita. Tarkkaa lukumäärää ei osata sanoa, mutta Ethnologuen mukaan maassa puhutaan 839 kieltä. Tämä tekee Papua-Uudesta-Guineasta maailman monikielisimmän maan, sillä siellä puhutaan yli 10 %:a kaikista maailman kielistä. Maan kotoperäiset kielet voidaan karkeasti jakaa kahteen ryhmään: austronesialaisiin kieliin ja papualaisiin kieliin. Papualaiskielten puhujat asuvat pääsääntöisesti sisämaassa ja edustavat enemmistöä väestöstä, kun taas austronesialaisia kieliä puhuvat asuvat pääsääntöisesti rannikolla ja pienemmillä saarilla. Papua-Uuden-Guinean väestö onkin etnisesti yksi maailman monimuotoisimmista, ja suurin osa väestöstä on melanesialaisia. Lisäksi pääsaaren ulkopuolella on pieniä mikronesialaisia ja polynesialaisia yhteisöjä. Tämä kielten kirjo heijastaa myös maan monimuotoista kulttuuria ja historiaa.

Yhtenä selityksenä Papua-Uuden-Guinean monikielisyyteen pidetään maan pinnanmuotoja ja luontoa. Tiheä sademetsä, vuolaat joet ja vuoristo ovat aiheuttaneet väestön jakautumisen sadoiksi eristäytyneiksi heimoiksi, joista lähes jokaisella on oma kielensä. Tämä selitys monikielisyyden syyksi ei kuitenkaan ole täysin kattava, sillä usein niillä alueilla, missä liikkuminen paikasta toiseen on helppoa, monikielisyys on kaikkein suurinta. Todennäköisenä selityksenä kielten suurelle määrälle onkin eri kieliryhmien saapuminen maahan eri aikoihin sekä kieliryhmien tarkoituksellinen eristäytyminen toisistaan. Lisäksi siirtomaavallan aikakaudella Papua-Uusi-Guinea oli jakautunut useiden eurooppalaisten siirtomaavaltioiden hallitsemiin alueisiin, mikä myös lisäsi kielten moninaisuutta. Siirtomaavallat toivat mukanaan omat kielensä, mikä johti kielten sekoittumiseen ja uusien kielimuotojen syntymiseen.

Yksi tällainen uusi kielimuoto on tok-pisin, josta on tullut maan käytetyin yleiskieli, *lingua franca*, eri kieliryhmien välille. Tok-pisin oli alkujaan pidginkieli, joka kehittyi Australian Queenslandin osavaltion plantaaseille Melanesian saarilta saapuneiden työntekijöiden ja plantaasinomistajien yhteiseksi kieleksi 1800-luvulla. Tämä melanesialaisten käyttämä pidgin sai sanastonsa ensisijaisesti englannista, mutta myös saksasta,

malaijista, portugalista ja austronesialaisista alkuperäiskielistä. Nykyään tok-pisin on kreoli ja samalla se on yksi Papua-Uuden-Guinean kolmesta virallisesta kielestä yhdessä englannin ja hiri motun rinnalla. Tok-pisin on usein myös Papua-Uuden-Guinean parlamentin keskustelukieli. Suurin osa valtion asiakirjoista laaditaan edelleen englanniksi, mutta julkiset tiedotuskampanjat tapahtuvat usein osittain, tai kokonaan, tok-pisin kielellä. Koulutusjärjestelmän pääkieli on englanti, mutta joissakin kouluissa käytetään tok-pisin kieltä kolmena ensimmäisenä peruskouluvuonna varhaisen lukutaidon edistämiseksi.

Raamatunkäännöstyön globaalitilanne

Maailman 7 359 kielestä (luku sisältää 242 viittomakieltä) 743 kielelle on käännetty koko Raamattu ja sitä voi omalla kielellään lukea tai kuulla 5,9 miljardia ihmistä. Uusi Testamentti on käännetty 1682 kielelle. Lisäksi jokin Raamatun osista on käännetty 1160 kielelle, joita käyttää n. 450 miljoonaa ihmistä. Maailmassa on siis edelleen lähes 4 000 kieltä, joille ei ole käännetty yhtään Raamatun kirjaa. Toisin sanoen sadoilla miljoonilla ihmisillä ei edelleenkään ole mahdollisuutta lukea tai kuulla Raamattoa omalla kielellään tai edes jollain toisella kielellä, jota he ymmärtäisivät. Lisäksi monet, aiemmin laaditut, käännökset eivät palvele tämän päivän ihmisiä: kieli muuttuu, ja monet vanhoista käänöksistä ovat ulkomaalaisten laatimia.

Kielityön avulla tavoitetaan pienempiin kieliryhmiin kuuluvia ihmisiä tuottamalla kristillistä materiaalia ja kääntämällä Raamattoa. Kieli- ja raamatunkäännöstyössä kristillinen sanoma ja lähetystyö kontekstualisoituvat paikallisen kielen ja kulttuurin ymmärtämisen kautta luonnollisesti paikalliseen kulttuuriin – raamatunkäännöstyön yhteydessä tehtävä lähetystyö ei siis tuhoa alkuperäistä ja aitoa paikallista kulttuuria ja kieltä, vaan päinvastoin dokumentoi ja säilyttää sitä.

Maailmanlaajuisesti raamatunkäännöstyötä tekevät ja tukevat useat järjestöt, joista kaksi suurinta asiantuntijajärjestöä on tehnyt yhteistyötä Lähetysseuran kanssa: *United Bible Societies*, suomeksi *Yhtyneet Raamattuseurat*, ja *SIL/Wycliffe Raamatunkääntäjät*. Nämä järjestöt tekevät myös keskenään yhteistyötä muun muassa raamatunkäännöstyössä käytettävän teknologian, tutkimuksen ja koulutuksen saralla. Myös kohdekielen puhujien aktiivinen rooli käännös- ja kielityössä on tärkeää. Ilman heidän panostaan ja kielitaitoaan raamatunkäännöstyö ei olisi mahdollista. Heidän ansiostaan omakielinen Raamattu koetaan omaksi, ja kielen puhujien rooli kirkossa ja laajemmassa yhteisössä vahvistuu. Raamatunkääntäminen rikastuttaa myös teologian alaa.

Raamatun ja muun kirjallisuuden tuottaminen eri alkuperäiskielille lisää myös kielten puhujien itsekunnioitusta ja edistää lukutaidon omaksumista. Tämä puolestaan lisää ihmisten koulutustasoa ja yleistä hyvinvointia. Työ siis vahvistaa ei-valta-asemassa olevien etnisten ja kielellisten ryhmien oikeuksia ja elinvoimaisuutta.

Lähetysseuran kieli- ja raamatunkäännöstyö Papua-Uudessa-Guineassa

Suomalaisista toimijoista raamatunkäännös-, kielenkehitys- ja monikielisen opetuksen työtä tekevät kehittyvissä maissa vain harvat suomalaiset järjestöt. Papua-Uudessa-Guineassa Lähetysseuran kieli- ja raamatunkäännöstyötä on tehty yhteistyössä Wycliffe Raamatunkääntäjät ja SIL PNG -kielijärjestön kanssa. SIL-kielijärjestö on vastannut tulevien käännös- ja lukutaitotyöhön suuntautuvien työntekijöiden

koulutuksesta ja tarjonnut tämän koulutuksen myös toisten lähetysjärjestöjen tuleville työntekijöille. Tämä kielitieteellinen koulutus on käsittänyt perehtymisen muun muassa fonetiikkaan, fonologiaan, kielioppiin, lukutaitotyöhön, antropologiaan ja semantiikkaan. Kielenoppimisteoria, eli miten voi oppia kieltä, jota ei ole ennen kirjoitettu on ollut myös olennainen osa tätä koulutusta. Papua-Uudessa-Guineassa SIL-järjestö on kielitieteellisen tuen ja opetuksen lisäksi vastannut myös kaikesta infrastruktuurista muun muassa Ukarumpan lähetyskeskuksen ja alueellisten SIL-keskusten kautta.

Suomen Lähetysseuralla on ollut yhteistyösopimus Wycliffe Raamatunkääntäjien kanssa, jonka kautta Lähetysseura on vuosikymmenten ajan lähettänyt työntekijöitä SIL PNG -järjestön työyhteeyteen. Käytännössä Lähetysseuran työntekijät ovat siis työskennelleet SIL-järjestön alaisina Papua-Uudessa-Guineassa. Itse varsinaisessa kieli- ja raamatunkäännöstyössään Lähetysseuran raamatunkääntäjät ovat kuitenkin työllään tukeneet ennen kaikkea paikallisten kirkkojen ja seurakuntien toimintaa. Kirkollinen konteksti eri puolilla maata on kuitenkin vaihdellut. Osassa hankkeita työtä on tehty ainoastaan yhden kirkkokunnan kanssa, toisissa hankkeissa työtä on tehty ekumeenisesti, useiden kirkkokuntien kanssa.

Lähetysseuran tekemä kieli- ja raamatunkäännöstyö on tavoittanut alkuperäisväestöjä eri puolilla Papua-Uutta-Guineaa. Käännöstyö on tukenut laajasti kielten puhujien identiteetin säilymistä sekä omanarvontuntoa. Samalla on luotu myös ensiaskelia ihmisten lukutaidon kehittymiselle sekä oman äidinkielen opettamiselle. Varsinaisen raamatunkäännöstyön lisäksi on tuotettu myös monenlaista kristillistä materiaalia, kuten pyhäkoulu- ja opetusmateriaalia sekä laulu- ja virsikirjoja paikallisten seurakuntien käyttöön. Alkuperäiskielille tuotettu materiaali on vahvistanut kielenpuhujien identiteettiä ja ymmärrystä oman äidinkielen merkityksestä. Käännöstyön ohella Lähetysseuran työntekijät ovat tehneet työtä lukutaidon edistämiseksi ja työstäneet kielioppeja eri kielille. Lukutaito-, käännös- ja sanakirjatyo ovat myös auttaneet kieliyhteisöjä ylläpitämään omaa kieli- ja kulttuuriperintöään. Kieliopin ja kirjakielen kehittäminen ovat edistäneet myös koulutusta kielenpuhujien keskuudessa.

Huomionarvoista Papua-Uudessa-Guineassa tehdylle raamatunkäännöstyölle ovat olleet erittäin vaativat ja hankalat työskentelyolosuhteet. Pääosa työstä on tehty usein kielialueen kylissä, jotka ovat sijainneet eristyksissä ja kaukana muusta ympäröivästä yhteiskunnasta. Toisin sanoen työtä on tehty kaikki vuosikymmenet vaativissa kehitysmaaolosuhteissa. Kielialueiden kylistä on puuttunut toimiva infrastruktuuri, sähkö, vesijohtoverkosto, viemäröinti, terveydenhuoltopalvelut, ruokakaupat ja usein myös ihanteellinen lämpötila vaativalle henkiselle työskentelylle. Työtä onkin tehty usein trooppisessa kuumuudessa ilman ilmastointia tai edes tuulettimia. Kieli- ja raamatunkääntäjien onkin pitänyt luoda alusta alkaen toimivat työskentelyolosuhteet itse. Sähkö on saatu generaattoreista, tai nykyään aurinkopaneeleista, juomavesi on saatu keräämällä sadevettä katolta vesitankkeihin, ja tarvittava ruoka sekä lääkkeet on tuotu itse mukana kylään useamman viikon ajaksi. Tämän lisäksi kylät ovat sijainneet usein tiettomien taipaleiden takana, ja niihin on päässyt ainoastaan esimerkiksi pienlentokoneilla, helikoptereilla tai veneillä. Myös yhteydenpito kylästä ulkomaailmaan on viime vuosiin asti tapahtunut ainoastaan LA-radiopuhelimen avulla Ukarumpan lähetysasemalle.

Kyliensä lisäksi Lähetysseuran raamatunkääntäjät ovat asuneet ja työskennelleet osan ajastaan myös Ukarumpan lähetysasemalla. Ukarumpa sijaitsee Uuden-Guinean saaren ylängöllä 1600 metrin korkeudessa, joten sen ilmasto on lauhkeampi verrattuna trooppisiin rannikkoalueisiin. Ukarumpassa on nykyään arviolta 500–800 asukasta, joista suurin osa lähetystyöntekijöitä. Ukarumpan tehtävänä on toimia tukikohtana kääntäjille, kielitieteilijöille, lukutaitoasiantuntijoille, opettajille ja muille ammattilaisille, jotka ovat pääasiassa SIL:n vapaaehtoisia työntekijöitä. Suurimmillaan Ukarumpan suomalaisyhteisön koko oli 1990-luvulla, jolloin Ukarumpassa asui noin 30 aikuista ja lasta eri lähetysjärjestöjen lähettämänä. Tätä varten Ukarumpan perustettiin vuonna 1997 myös suomalainen peruskoulu. Se mahdollisti suomalaisen perusopetuksen esiluokasta aina yhdeksänteen luokkaan asti. Nykyään koulu ei ole enää aktiivinen, koska lähetysasemalla ei ole riittävästi suomalaisia lapsia.

Varsinaisen kieli- ja raamatunkäännöstyön lisäksi Lähetysseura on lähettänyt vuosikymmenten varrella Papua-Uuteen-Guineaan myös muiden alojen ammattilaisia. Heidän pääasiallinen sijoituspaikkansa on ollut juuri Ukarumpan lähetysasema, jossa he ovat palvelleet sen kansainvälistä yhteisöä. Lähetysseura on lähettänyt vuosikymmenten varrella Papua-Uuteen-Guineaan muun muassa lääkäreitä, sairaanhoitajia, ekonomieja, arkkitehtejä sekä luokan- ja aineenopettajia.

Lähetysseuran lähetetyt työntekijät Papua-Uudessa-Guineassa

Suomen Lähetysseura lähetti ensimmäisen työntekijänsä Papua-Uuteen-Guineaan vuonna 1972. Tällöin sairaanhoitaja **Sinikka Saari** (o.s. Turpeinen) aloitti työnsä bine-kansan parissa Western-provinssissa. Näistä ensimmäisistä vuosistaan Papua-Uudessa-Guineassa Saari on kirjoittanut kirjan nimeltään *Suuren päällikön tytär* (Kirjaneliö, 1986). Nykyään binen kielellä arvioidaan olevan noin 3200 puhujaa. Muutama vuosi myöhemmin, eli vuonna 1977, lähetettiin Papua-Uuteen-Guineaan ensimmäiselle työkaudelleen (silloinen) filosofian maisteri **Liisa Berghäll** (o.s. Järvinen) mauwaken kielen pariin Madangin provinssiin. Mauwaken kielellä puhujia on nykyään 4500. Vuosi tämän jälkeen raamatunkäännöstyön aloitti filosofian maisteri **Pirkko Luoma** urimin kielen parissa Itä-Sepikin provinssissa. Hänen työstään kertoo Aune Mikkosen kirjoittama kirja *Kotona viidakkokylässä* (Suomen Lähetysseura, 2014). Urimilla puhujia on noin 7000.

1980-luvulla Lähetysseura lähetti lisää uusia kieli- ja raamatunkäännöstyöntekijöitä Papua-Uuteen-Guineaan. Vuonna 1984 raamatunkäännöstyön aloitti kauppatieteiden maisteri **Katri Linnasalo** nekin kielen parissa Moroben provinssissa. Nykyään nek-kielen puhujien määrä on 3000. Kolme vuotta tämän jälkeen työnsä aloitti filosofian maisteri **Aira Suormala** lukutaitotyössä urimin kielen parissa.

Seuraavalla vuosikymmenellä, eli 1990-luvulla, Lähetysseuran kieli- ja raamatunkäännöstyö kasvoi entisestään. Vuonna 1993 filosofian maisteri **Marjo Brownie** aloitti työnsä mussau-emira-kielen parissa Uuden-Irlannin provinssissa. Mussau-emiran puhujia on noin 10000. Neljä vuotta myöhemmin ensimmäiselle työkaudelleen Papua-Uuteen-Guineaan lähti diplomi-insinööri **Hilkka Arminen**, joka aloitti raamatunkäännöstyön urat-kielen parissa Itä-Sepikin provinssissa. Hän käy kirjassaan *Sydämen kieli* (Suomen Lähetysseura, 2018) läpi elämäntyötään Papua-Uudessa-Guineassa. Uratin kielen puhujia on nykyään noin 12000. 1990-luvun loppupuolella Lähetysseura lähetti ensimmäistä kertaa työntekijöitä Papua-Uuteen-Guineaan myös muihin työtehtäviin kuin kieli- ja raamatunkäännöstyöhön. Vuonna 1998 työnsä aloittivatkin Lähetysseuran työyhteydessä diplomiekonomi **Hans Wikström** sekä erikoissairanhoitaja, kättilö, **Pirjo Wikström**, jotka toimivat omissa ammateissaan.

Seuraavalle vuosituhannele tultaessa vuonna 2003 raamatunkäännöstyöhön Papua-Uuteen-Guineaan lähetettiin filosofian maisteri **Tomas Kolkka** ja musiikin maisteri **Riikka-Maria Kolkka**. He aloittivat työnsä tiang-kielen parissa Uuden-Irlannin provinssissa. Nykyään tiangin kielen puhujia on 4000. Vuonna 2005 työnsä aloitti diplomi-insinööri **Jouko Berghäll** omassa ammatissaan. Seuraavan vuonna 2006 Lähetysseuran työyhteyteen siirtyi aineenopettaja, lehtori **Alan Brown**, joka oli jo aiemmin aloittanut raamatunkäännöstyönsä kovain kielen parissa Moroben provinssissa. Kovain kielellä puhujia on 9100. Samana vuonna lähetettiin Papua-Uuteen-Guineaan työhön myös lääketieteen lisensiaatti **Tanja Kautto** sekä arkkitehti **Kimmo Kautto** toimimaan omissa ammateissaan. Muutama vuosi myöhemmin aloittivat myös kauppatieteiden maisterit **Maiju** ja **Pekka Laihia** työskentelyn omissa ammateissaan Papua-Uudessa-Guineassa.

Viiden vuosikymmenen aikana Lähetysseura on lähettänyt siis yhteensä 17 työntekijää Papua-Uuteen-Guineaan. Näistä 10 on keskittynyt työssään kieli- ja raamatunkäännöstyöhön. Eniten uusia raamatunkäännöshankkeita aloitettiin 1970–90-luvuilla.

Lähetysseuran kieli- ja raamatunkäännöstyön tuloksia Papua-Uudessa-Guineassa

Papua-Uuden-Guinean kielellinen konteksti on ollut lähtökohdiltaan erityislaatuinen. Maan sadoista kielistä ja väestön matalasta koulutustasosta johtuen lähes kaikki Lähetysseuran kieli- ja raamatunkäännöshankkeet on jouduttu aloittamaan työn perusteiden luomisesta. Työtä aloitettaessa lähes kaikilta kieliltä on puuttunut aakkosto ja kirjoitettu kieli. Tämän seurauksena kielillä ei ole lähtökohtaisesti ollut mitään kirjoitettuja tekstejä ennen kuin Lähetysseuran työ on käynnistynyt. Näin ollen raamatunkääntäjät ovatkin yleensä ensin opetelleet ja analysoineet kieltä kuuntelemalla ja tekemällä siitä muistiinpanoja. Vähitellen kielen rakenne on alkanut selkiytyä ja sille on pystytty luomaan koeaakkosto ja laadittu ensimmäisiä kielioppianalyysyjä. Koeaakkostoa on testattu kielenpuhujien keskuudessa, ja tämän avulla on löydetty toimiva aakkosto kieleen. Aakkoston vakiintumisen jälkeen on pystytty aloittamaan lukutaitomateriaalin, kuten aapisten ja erilaisten helppolukuisten kirjasten tuottaminen.

Kieli- ja raamatunkäännöstyötä on tehty jatkuvasti yhteistyössä kieliyhteisön kanssa. Aluksi kieliyhteisöstä on pyritty löytämään sopivimmat ihmiset tekemään kielityötä, jotta varsinainen raamatunkäännöstyö on voitu käynnistää heidän kanssaan. Yleensä raamatunkäännöstyö on aloitettu Markuksen evankeliumista, koska siinä on neljästä evankeliumikirjasta vähiten teologista erityissanastoa. Valmiit käännökset on tarkastettu yhdessä kielialueen käännöskomitean ja ulkopuolisen raamatunkäännöskonsultin kanssa, minkä jälkeen ne on voitu painaa kirjoiksi. Koska kieliryhmiltä on ennen raamatunkäännöstyön aloittamista puuttunut kirjoitettu kieli ja sitä kautta myös kirjoitetun kielen kulttuuri, on ensimmäisiä käännöksiä jouduttu myöhemmin usein huomattavasti muokkaamaan ja parantelemaan, sillä kaikkien käännöstyöhön osallistuneiden taito- ja tietotaso omasta kirjoitetusta kielestä on vuosien mittaan parantunut ja kehittynyt. Kirjakielen kehittymiseen kuluukin runsaasti aikaa.

Suomen Lähetysseuran kieli- ja raamatunkäännöstyön tuloksena kahdeksan kieltä on saanut kirjoitetun kielen, tai jo olemassa olevaa kirjoitettua kieltä on parannettu. Nämä kielet ovat *bine*, *mauwake*, *urim*, *nek*, *kovaj*, *mussau-emira*, *urat* sekä *tiang*. Lisäksi kaikille näille kielille on käännetty Uuden testamentin kirjoja ja tuotettu muita kirjallisia tekstejä. Tähän mennessä neljälle kielelle näistä on käännetty koko Uusi testamentti. Nämä kielet ovat *bine* (1993), *mauwake* (1998), *urat* (2016) sekä *mussau-emira* (2019). Osalla edellä mainituista kielistä on parhaillaan käynnissä myös Vanhan testamentin käännöstyö. Myös kaikilla loppuilla neljällä kielellä raamatunkäännöstyö on edelleen käynnissä ja kolmelle niistä Uuden testamentin käännös on valmistumassa lähivuosina.

Luku- ja raamatunkäännöstyön lisäksi jokaisesta kieliryhmästä on työn ohessa laadittu myös kulttuuriantropologisia tutkielmia. Niissä on pyritty kuvaamaan mahdollisimman tarkasti kieliyhteisön perinteistä kulttuuria, siihen liittyviä perinteitä ja tapoja sekä yhteisössä käynnissä olevaa kulttuurista muutosta. Tämän lisäksi jokaisesta kielestä on laadittu kieliopillisia analyyseja, jopa väitöskirjatasolle asti. Vuonna 2010 Liisa Berghäll väitteli filosofian tohtoriksi mauwaken kielen rakenteesta (*Mauwake reference grammar*) Helsingin yliopiston humanistisessa tiedekunnassa.

Lähetysseuran kieli- ja raamatunkäännöstyön ansiosta paikallisille seurakunnille ja kirkkoille on tarjoutunut mahdollisuus käyttää omakielisiä raamatunkäännöstekstejä toiminnassaan. Samalla kristinuskon sisältö ja merkitykset ovat voineet syventyä kielenpuhujien parissa.

Lähetysseuran kieli- ja raamatunkäännöstyön päättyminen Papua-Uudessa-Guineassa vuonna 2024

Suomen Lähetysseuran perinteikäs ja arvostettu kieli- ja raamatunkäännöstyö Papua-Uudessa-Guineassa päättyi vuonna 2024. Työn päättyminen Papua-Uudessa-Guineassa ei tullut kuitenkaan täytenä yllätyksenä, vaan sitä valmisteltiin Lähetysseurassa useiden vuosien ajan. Maahan ei rekrytoitu uusia työntekijöitä viimeisen 15 vuoden aikana, ja viimeinen maassa ollut Lähetysseuran lähettämä työntekijä jäi eläkkeelle jo vuonna 2021. Työntekijöiden eläköitymisestä huolimatta Lähetysseuran tukema raamatunkäännöstyö jatkui kuitenkin Papua-Uudessa-Guineassa tämänkin jälkeen vielä kolmen kielen, nekin, urimin ja kovain, parissa (hanke XXG007). Työstä vastasivat ennen kaikkea Lähetysseuran entiset, nyt jo eläkkeelle siirtyneet työntekijät vapaaehtoisstatuksella. Vuoden 2024 alusta lähtien nämä vapaaehtoiset ovat siirtyneet toimimaan yksinomaan Wycliffe Raamatunkääntäjien alaisuudessa.

Lähetysseuran Papua-Uuden-Guinean työn päättymiseen on monia eri syitä. Tärkeimpänä niistä on, että maan kaikille suurimmille kielille on jo luotu kirjoitettu kieli ja niillä kaikilla on jo olemassa omakielinen Uusi testamentti, tai ainakin raamatunkäännöstyö niiden parissa on käynnissä. Toisin sanoen jäljellä olevat kielet, joilla voitaisiin ajatella olevan tarvetta kieli- ja raamatunkäännöstyön aloittamiseen, ovatkin puhujamäärältään yleensä melko pieniä. Tavallisesti ne ovat muutaman sadan tai maksimissaan muutaman tuhannen puhujan kieliryhmiä. Tästä syystä Lähetysseuran tuen yksikköhinta hyödynsaajaa kohti nousisi uudessa raamatunkäännöshankkeessa hyvin korkeaksi, etenkin kun työtä tehdään toisella puolella maapalloa ja käännöstyön tekeminen vaatisi sitoutumista vuosikausiksi. Toisaalta maassa toimii edelleen aktiivisesti useita suuria, kansainvälisiä raamatunkäännöstyöhön erikoistuneita järjestöjä, joten kieli- ja raamatunkäännöstyö jatkuu Papua-Uudessa-Guineassa vahvana yhä myös tulevaisuudessa, vaikka Lähetysseura vetäytyy työstä. Eräs lisänäkökulma tähän aiheeseen liittyy myös maan uskonnolliseen tilanteeseen. Useiden tilastojen mukaan Papua-Uuden-Guinean väestöstä lähes 95 % identifioi itsensä uskonnoltaan kristityiksi, joten raamatunkäännöstyö siirtynee tulevaisuudessa yhä enemmän paikallisten kirkkojen ja kristittyjen vastuulle.

Eräs syy Lähetysseuran työn päättymiseen Papua-Uudessa-Guineassa on myös maassa puhuttavien alkuperäiskielten aseman heikkeneminen viime vuosikymmenten aikana. Tämä valitettava tosiasia on vähentänyt tarvetta uusien raamatunkäännöshankkeiden käynnistämiseen. Vaikka alkuperäiskielten lukumäärä on edelleen huomattava, ei monien kielten elinvoimaisuus eikä tulevaisuus ole enää täysin selvä. SIL-järjestön mukaan tällä hetkellä 314 kielen tulevaisuus on vaarantunut Papua-Uudessa-Guineassa. Tämä vastaa vajaata 40 % maan kielistä. Näissä kieliryhmässä lapset eivät enää opi vanhempiensa kieltä tai eivät käytä sitä, jolloin näiden kielten tulevaisuussennuste on heikko. Uusimman Ethnologue-kirjan mukaan lisäksi 12 kieltä on jo kuollut sukupuuttoon Papua-Uudessa-Guineassa.

Syitä Papua-Uuden-Guinean alkuperäiskielten heikentyneeseen asemaan on useita. 1. Yhteiskunnalliset muutokset: Maassa puhuttavan yleiskielen, *tok-pisinin*, käyttö on lisääntynyt räjähdysmäisesti viime vuosikymmenien aikana. Syynä tähän on huomattavasti lisääntynyt kaupungistuminen sekä avioliitot eri kielten puhujien välillä. Tällöin vanhemmat eivät koe tarvetta opettaa lapsilleen omaa äidinkieltään, ja lasten äidinkieleksi tulee tok-pisin. 2. Koulutusjärjestelmä. Koulutusjärjestelmän opetuskieli on englanti, tai usein

käytännössä tok-pisin, minkä takia hyvin harva lapsi saa edes alkuopetusta omalla äidinkielellään. Alkuperäiskielillä ei voi myöskään kouluttautua eikä niistä ole yleensä hyötyä työpaikan saamisessa. Vanhemmat kokevatkin usein, että englannin ja tok-pisinin taito avaa lapsille ovet parempaan tulevaisuuteen.

3. Median vaikutus. Englannin- ja tok-pisininkieliset televisio, radio ja internet vaikuttavat siihen, mitä kieliä ihmiset arvostavat ja haluavat käyttää keskenään.

Saatuja kokemuksia ja opittuja asioita Lähetysseuran Papua-Uuden-Guinean työstä

Mikään ei ole niin helppoa kuin olla jälkiviisas ja esittää kritiikkiä tai parannusehdotuksia yli 50 vuoden takaisiin asioihin ja työntekotapoihin. Koska ajat, tavat ja yhteiskunnallinen konteksti ovat nykyään täysin erilaisia kuin 50 vuotta sitten, asioiden jälkiviisas kritisointi ei tästä syystä olekaan järkevää eikä tarkoituksenmukaista. Lyhyesti sanottuna voisikin todeta, että raamatunkäännöstyö Papua-Uudessa-Guineassa oli oman aikansa lapsi, jota pyrittiin tekemään sen aikaisen tietämyksen perusteella parhaalla mahdollisella tavalla. Nykyään tilanne olisi kuitenkin varmasti monilta lähtökohdiltaan erilainen. Tässä luvussa pyritäänkin pohtimaan, miten nykyisestä näkökulmasta katsottuna työtä voitaisiin tässä muuttuneessa maailmassa tehdä mahdollisesti toisella tavalla.

Suomen Lähetysseuran kaksi nykyistä pääperiaatetta ovat **kokonaisvaltainen lähetystyö** sekä **kumppanilähtöisyys**. Onkin ollut hienoa, että Lähetysseura on yli viiden vuosikymmenen ajan yhdistyksen sääntöjen mukaisesti julistanut evankeliumia Jeesuksesta Kristuksesta yhteiskunnan marginaalissa olevien ihmisten parissa Papua-Uudessa-Guineassa. Heitä on autettu muun muassa saamaan omalle äidinkielelleen kirjoitettu kieli, tuettu luku- ja kirjoitustaidon kehittämisessä sekä käännetty yhdessä Raamattua omalle kielelle.

Lähetysseuran raamatunkääntäjien työn tavoite Papua-Uudessa-Guineassa on ollut alusta lähtien selkeästi määritelty. Heidän tavoitteenaan on ollut luoda ensin kirjakieli aiemmin ainoastaan puhutulle kielelle, vakiinnuttaa uuden kielen aakkosto sekä aloittaa sitten raamatunkäännöstyö koko Uudelle testamentille. Mahdollisuuksien mukaan tähän työhön on liitetty mukaan myös lukutaitotyötä sekä muun kristillisen materiaalin tuottamista. Nämä työn tavoitteet ja pääasialliset työtavat eivät ole juurikaan muuttuneet kuluneiden 50 vuoden aikana. Suurimpana syynä työn tavoitteiden pysyvyyteen on ollut raamatunkäännöstyön erittäin vaativan työmäärän lisäksi se tosiasia, että Lähetysseuran työntekijät ovat työskennelleet Papua-Uudessa-Guineassa SIL PNG -järjestön alaisuudessa. Työtä on siis käytännössä tehty yksinomaan SIL-järjestön strategioiden ja tavoitteiden mukaisesti. Niiden mukaan työssä on haluttu korostaa erityisesti kielitieteellistä asiantuntijuutta ja tarkoituksella jättää hieman etäisyyttä kielialueiden kirkkojen sisäisiin asioihin sekä niiden opillisiin erityispiirteisiin. Tämä on kuitenkin puolestaan toisinaan saattanut johtaa tilanteeseen, jossa alueella työskentelevä kielitiimi ulkomaisen asiantuntijansa johdolla on ehkä joutunut hieman ulkopuolelle ympäröivän kieliyhteisön arjesta ja paikallisen kirkon toiminnasta: Kieliyhteisö ja paikallinen kirkko eivät ole tällöin nähneet raamatunkäännöstyötä osana kieliyhteisön ja kirkon työtä, vaan erillisenä hankkeena ulkomaisen rahoituksensa turvin. Samalla vastuu raamatunkäännöstyöstä on jätetty ainoastaan kielitiimin ja SIL-järjestön harteille. Pahimmillaan tämä on johtanut siihen, että valmiita Raamatun kirjoja ei ole vuosikymmenten työn jälkeen otettu käyttöön seurakuntalaisten elämässä eikä kirkon toiminnassa. Toisaalta sellaisissa käännöshankkeissa, joissa paikallinen kirkko on ollut aktiivisesti mukana käännöstyön tekemisessä, käännetyt raamatun tekstit on yleensä otettu innostuneesti käyttöön paikallisten seurakuntien ja kristittyjen parissa.

Kuten aiemmin on todettu, raamatunkäännöstyötä on tehty usein varsin eristyksissä olevilla kielialueilla. Kielenpuhujat ovat olleet keskimäärin hyvin köyhiä, heidän koulutustasonsa on ollut matala ja alueilta ovat usein puuttuneet esimerkiksi perusterveydenhuollon palvelut. Myös ihmisten ravinto on ollut usein yksipuolista, ja proteiinipitoisesta ruuasta on ollut useilla alueilla puutetta. Tämä onkin johtanut monesti siihen, että näitä puutteita huomattaessaan Lähetysseuran raamatunkääntäjät ovat oman vaativan työnsä ohella yrittäneet jollain tavoin itse lievittää tätä inhimillistä hätää kielialueillaan. He ovat muun muassa omin varoin ostaneet kylään lääkkeitä, koulupukuja, hygieniatuotteita sekä avustaneet muun muassa lasten ja nuorten koulumaksuissa.

Koska Lähetysseura haluaa tehdä kokonaisvaltaista lähetystyötä, niin nykyisessä ajattelussa raamatunkäännöstyön yhteyteen olisikin voinut mahdollisesti toisinaan sisällyttää myös esimerkiksi diakoniatyötä tai teologista koulutusta. Näin ihmisten kokonaisvaltaiset tarpeet olisi voitu ottaa työssä paremmin huomioon. Tällä tavoin työhön olisi voitu kutsua paremmin mukaan myös paikallinen kirkko. Kun kirkko olisi kantanut päävastuun esimerkiksi diakoniatyön tekemisestä, se olisi samalla voinut innostua ottamaan suuremman omistajuuden myös alueella tapahtuvasta raamatunkäännös- ja lukutaitotyöstä. Samalla kokonaisvaltainen lähetys olisi voinut hyödyttää vielä paremmin kielialueen ihmisiä heidän jokapäiväisessä elämässään.

Nykyaikaisessa Lähetysseuran ajattelussa suurin vastuu työn omistajuudesta ja sen edistymisestä tulisivatkin olla nimenomaan paikallisella kirkolla. Käytännössä erityisen haasteen kirkkojen konkreettiseen osallistumiseen raamatunkäännöstyöhön Papua-Uudessa-Guineassa olisi tosin voinut tuoda se, että yhdellä kielialueella saattaa olla jopa seitsemän eri tunnustuskuntaan kuuluvaa kirkkoa. Tämä olisi varmasti tuonut raamatunkäännöstyöhön ekumeenisen työskentelyn lisähaasteita. Lisäksi monen Papua-Uuden-Guinean kirkon toimintaa vaivaa laaja sisäinen korruptio. Tästä syystä Lähetysseuralla ei ole ollut juurikaan halukkuutta käynnistää esimerkiksi diakonia- tai kehitysyhteistyöhankkeita raamatunkäännöstyön yhteyteen.

Kirkkojen omistajuuden puute raamatunkäännöstyössä näkyy osaltaan myös siinä, että osa raamatunkäännöshankkeista on venynyt useiden vuosikymmenten mittaiseksi. Kirkkojen aktiivisempi osallistuminen käännöstyöhön olisi voinut mahdollisesti tuoda hankkeeseen lisää työvoimaa sekä vapaaehtoisia, jolloin työ olisi voinut edistyä nopeammin.

Kuten aiemmin on mainittu lähes 40 % Papua-Uuden-Guinean kielistä on tällä hetkellä uhanalaisia. Tämä tarkoittaa käytännössä, että lapset eivät enää opi näissä kielissä vanhempiansa äidinkieltä, jolloin kielen säilyminen tulevaisuudessa on hyvin epävarmaa. Aloittaessa vuosikymmeniä kestävä kieli- ja raamatunkäännöshanketta tulisivatkin aina pohtia tarkkaan kielen elinvoimaisuutta. Vaikka vuosikymmenten päähän ulottuvia yhteiskunnallisia muutoksia on hyvin vaikea arvioida etukäteen, on silti mahdollista havaita joitakin suuria yhteiskunnallisia muutostrendejä ja ottaa niitä huomioon päätöksenteossa. Toisaalta Lähetysseuran Papua-Uuden-Guinean työn periaatteena on ollut, että kaikilla ihmisillä on oikeus lukea Raamattua omalla äidinkielellään riippumatta kielenpuhujien lukumäärästä. Tämä on myös aivan oikeutettu näkökulma.

Kuten lähes kaikista tässä raportissa mainituista Papua-Uuteen-Guineaan liittyvistä asioista voi hyvin päätellä, on Papua-Uusi-Guinea suomalaisesta näkökulmasta hyvin eksoottinen, mielenkiintoinen ja moniulotteinen maa. Itse maasta, sen väestöstä, elinolosuhteista, luonnosta, kielitilanteesta, uskonnollisesta tilanteesta, perinteistä, kulttuurista ja ennen kaikkea Lähetysseuran tekemästä työstä riittäisikin rajattomasti mielenkiintoista kerrottavaa. Näin yli viidenkymmenen vuoden uurastuksen jälkeen voimmekin kenties järjestönä vielä lopuksi miettiä, onko kaikkea tätä tietoa, osaamista ja työn aikaansaannoksia osattu riittävän hyvin tuoda esille kuluneiden vuosikymmenten aikana? Samoin voidaan kysyä, olisivatko Papua-Uuden-Guinean työntekijät voineet aikoinaan varata enemmän työaika työstään viestimiseen suomalaisille seurakunnille ja muille työn tukijoille? Tämä siitä huolimatta, että he työskentelivät käytännössä toisen

järjestön työyhteydessä ja olivat hyvin kiireisiä konkreettisen raamatunkäännöstyön kanssa. Ymmärrettävästi työn alkuaikoina 1970-luvulla myös yhteydenpito Papua-Uuteen-Guineaan oli todella vaikeata ja hankalaa, mutta voidaan ehkä silti kysyä, jäikö ajatus Papua-Uuden-Guinean kaukaisuudesta ja eristäytyneisyydestä elämään turhankin voimakkaana ja pitkään myös seuraavina vuosikymmeninä?

Suomen Lähetysseuran tukeman Papua-Uuden-Guinean perinteisen raamatunkäännöstyön päättyminen herättää ihmisissä monenlaisia tunteita. Luopuminen vanhasta totutusta ei ole koskaan helppoa, vaan muutos vaatii aina aikaa ja prosessointia. Toisaalta muutos tarjoaa aina myös mahdollisuuden johonkin uuteen. Lähetysseura tukee edelleen eri alkuperäis- ja vähemmistökansojen parissa tehtävää työtä. Samoin tulevaisuudessa Lähetysseuran tavoitteena on tukea voimakkaammin kumppanikirkkojen kautta tapahtuvaa tavoitettavaa työtä.